

Livsvillkor i Nordens rurala områden ur ett genusperspektiv

I Norden bor det flest kvinnor i städerna, medan andelen män är högst i glesbygden. I forskningen talas det om könade flyttmönster. Befolkningsstatistiken visar att både män och kvinnor söker sig till städerna, men trenden är starkare bland kvinnor. Det är främst unga som flyttar, vilket bidrar till en åldrande befolkning som på sikt gör det svårt att upprätthålla välfärden i glesbygden. I förlängningen drabbar det kvinnor som utför mer obetalt omsorgsarbete när det offentliga inte räcker till.

En utmaning är att få unga att stanna kvar eller flytta till glesbygd. För att lyckas krävs kunskap om hur kvinnor och mäns livsvillkor ser ut i regionerna, och vad som får dem att trivas och stanna. Utbudet av jobb och utbildning, avstånd till sjukhus och skola och bredden av kultur- och fritidsmöjligheter ser olika ut i tätort och glesbygd, vilket påverkar kvinnor och män på olika sätt.

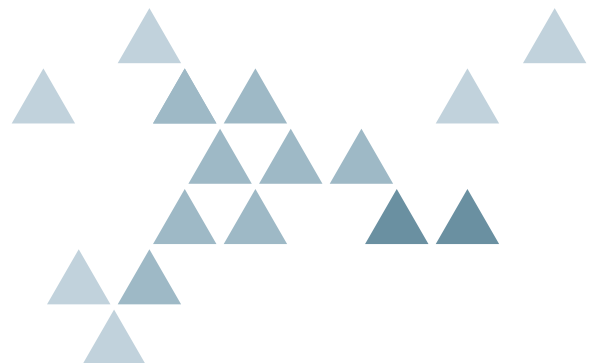
Kvinnor har högre utbildning än män i hela Norden. I glesbygd är avstånden till universitet längre, vilket gör att många – framförallt kvinnor – flyttar. De blir sedan kvar i städerna, då de arbeten som kräver högre utbildning är fler där. Arbetsmarknaden i glesbygd är ofta mer könssegregerad än i städerna och forskning visar att könssegregering leder till färre jobbmöjligheter. Kvinnor och män har olika strategier för att hantera arbetslöshet. Män väljer i större utsträckning än kvinnor säsongsarbeten eller pendling över långa avstånd. Kvinnor söker sig till andra branscher eller flyttar till urbana områden.

För invånare i glesbygdskommuner är utbudet av barnomsorg, skola och offentlig service avgörande. Det gäller även tillgång till sjukvård och förlossningsvård.

I Finland, Nordnorge och stora delar av Island är det långt till närmaste förlossningsklinik. Om infrastrukturen kring förlossningsvården inte fungerar kan det innebära att man tvekar till att skaffa barn eller flyttar vid familjebildning.

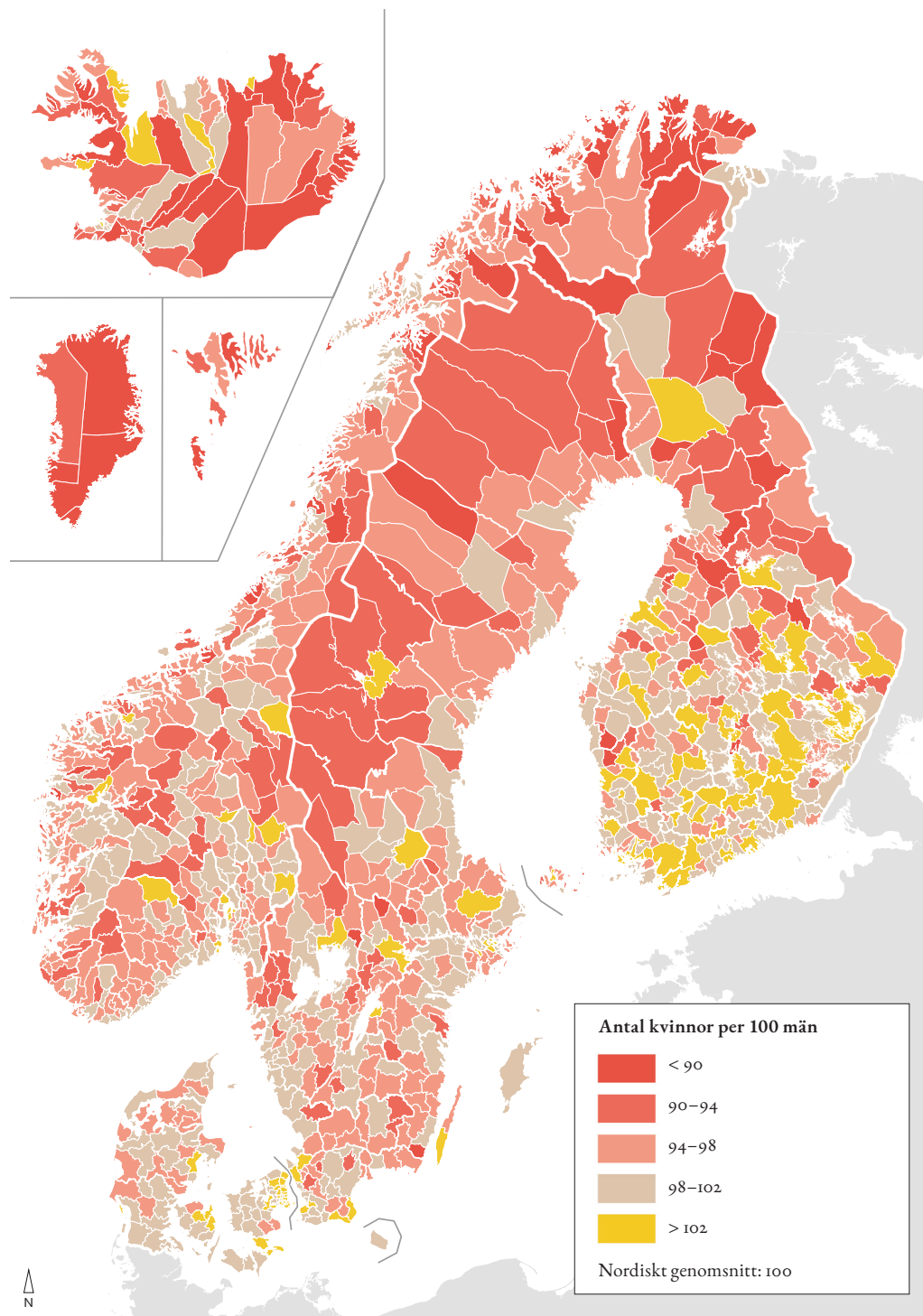
Studier visar att begränsade möjligheter till föreningsliv, fritidsaktiviteter och kulturellt utbud påverkar unga kvinnors val att flytta. Det gäller även bristen på makt och inflytande. Hur de politiska systemen fungerar varierar i Norden, men en gemensam nämnare är att besluten som tas på kommunal nivå är av stor betydelse för ortens utveckling. I kommunerna är det ofta fler män än kvinnor på de beslutsfattande positionerna.

För att illustrera detta och synliggöra hur kvinnor och mäns livsvillkor ser ut i de nordiska länderna har NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, tillsammans med Nordregio, Nordiska ministerrådets institution for regionalforskning, tagit fram denna kartöversikt. Utifrån statistik på kommunnivå visar kartorna på demografisk sammansättning och tillgång till utbildning, arbete och omsorg i Norden.

ANDELEN MÄN OCH KVINNOR I OLIKA OMRÅDEN I NORDEN

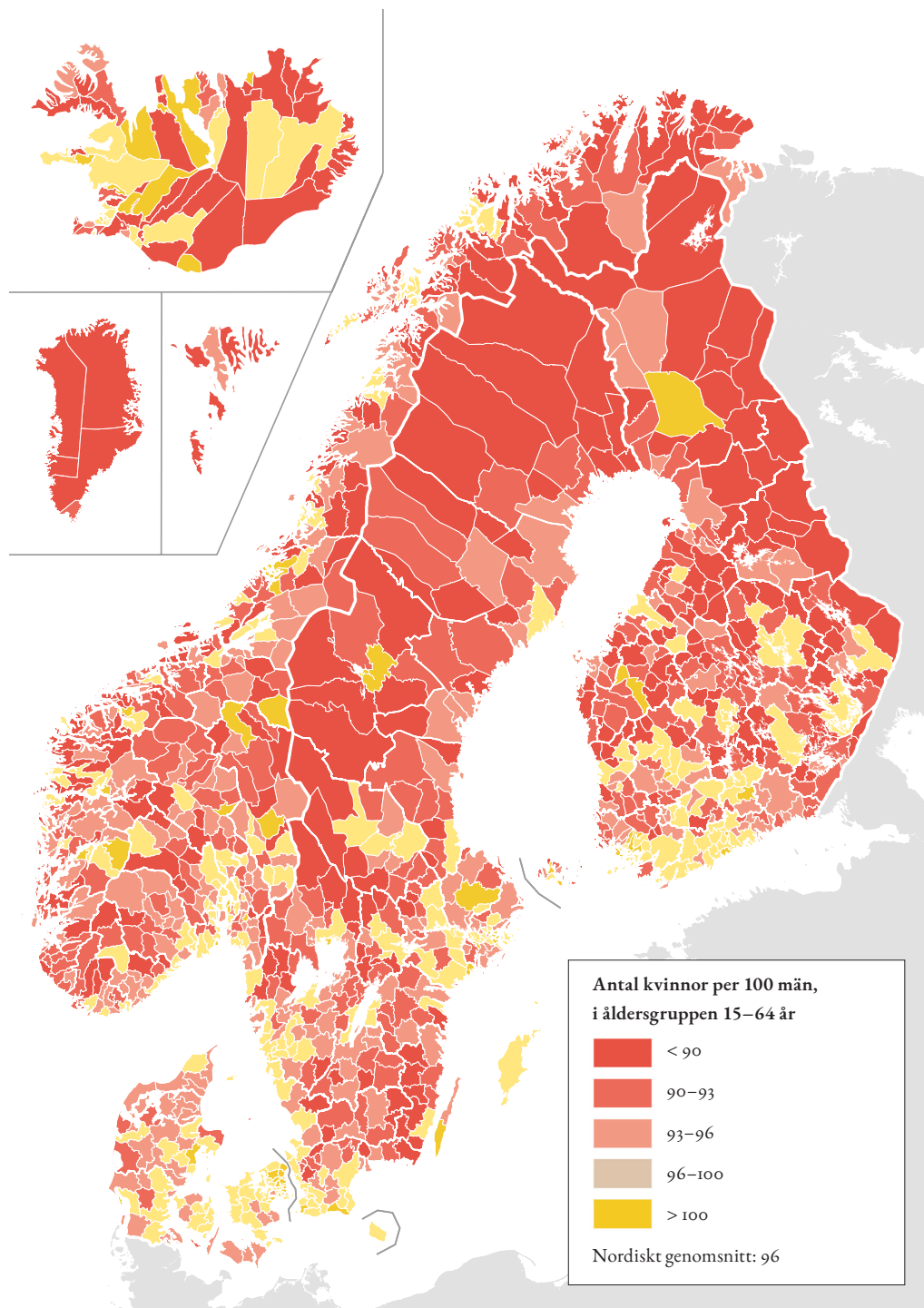
Denna karta visar könsbalansen för befolkningen i Norden. Mer specifikt synliggörs hur många kvinnor det går per 100 män nedbrutet på kommunnivå. I dag är det ungefär lika många kvinnor som män, i alla ålderskategorier, som bor i Norden – samtidigt finns det en tydlig skillnad mellan stad och glesbygd. Andelen kvinnor är större i storstadsregionerna, medan det i glesbygdsområdena bor fler män. På Färöarna och Grönland är trenden starkast. På Grönland går det idag 89 kvinnor per 100 män. I forskningen talas det om könade flyttmönster. Utbudet av jobb och utbildning, avstånd till sjukhus och skola och bredden av kultur- och fritidsmöjligheter ser olika ut i tätort och glesbygd, vilket påverkar män och kvinnor på olika sätt.

Källa: NSIs

ANDELEN MÄN OCH KVINNOR I ARBETSFÖR ÅLDER

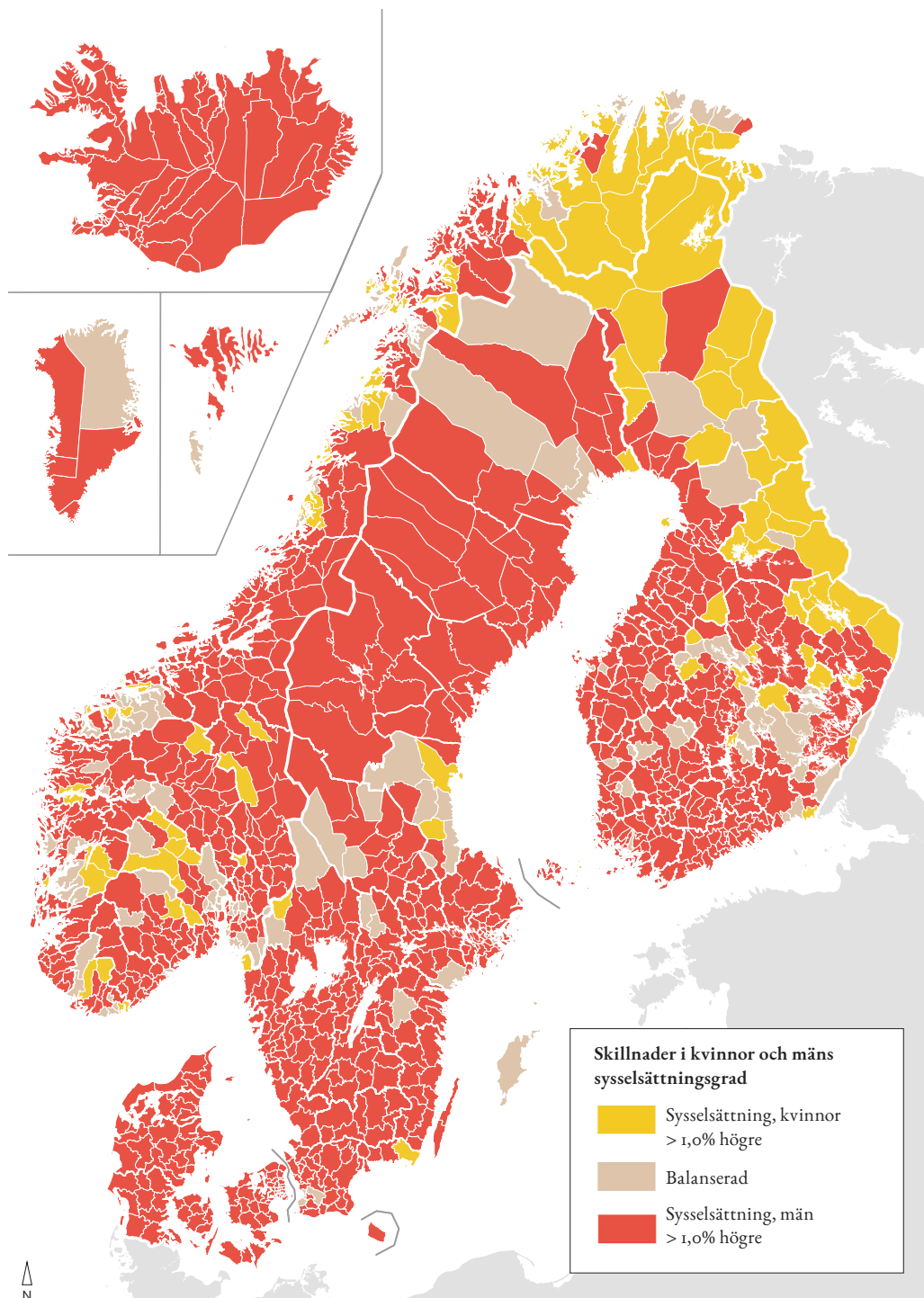
I alla nordiska länder är andelen arbetsföra män fler än andelen kvinnor – samtidigt finns geografiska skillnader. Av kartan framgår att klyftan är större på Grönland och i glesbygdsområden i Sverige och Finland, än i storstadsregionerna. I Sverige går det även att utläsa att mansdominansen är högre i vissa kommuner där en stor del av jobben finns inom den privata industrin. Det handlar exempelvis om bruksorter som Gnosjö, Oxelösund och Bengtsfors. Forskning visar att arbetsmarknaden är mer könssegregerad i glesbygd än i städerna, vilket leder till större utflyttning. En orsak är att könssegregeringen begränsar bredden av jobbmöjligheter för både kvinnor och män.

Källa: NSIs

SYSSELSÄTTNINGSNIVÅ FÖR KVINNOR OCH MÄN

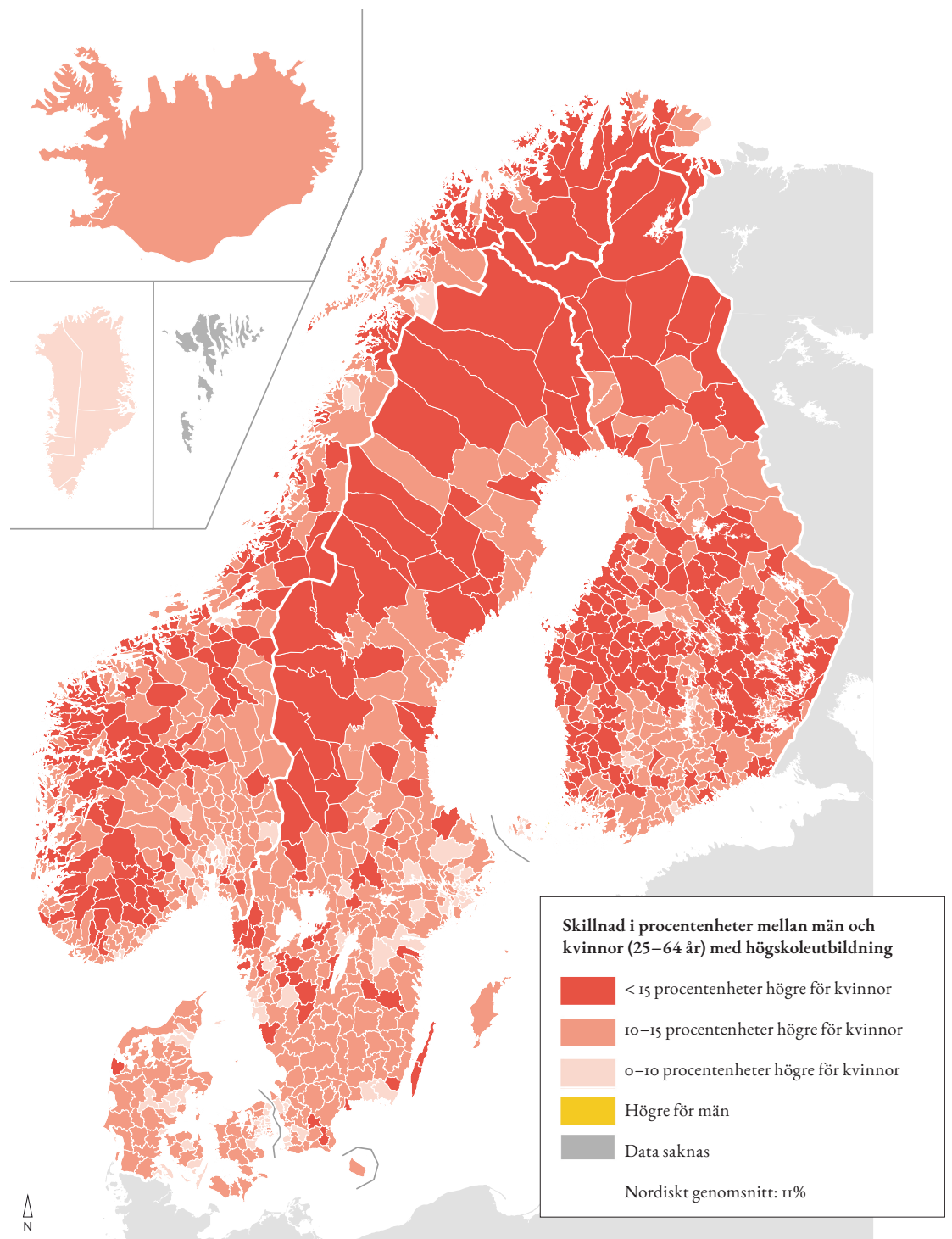
De nordiska länderna är ledande i Europa när det gäller andelen kvinnor som lönearbetar. Trots detta är det fortfarande fler män som jobbar i så gott som hela Norden, vilket framgår av denna karta. Kartan är nedbruten på kommunnivå, vilket gör att det går att se vissa regionala variationer. I de nordliga och östra delarna av Finland är sysselsättningsnivån högre bland kvinnor, vilket framförallt beror på att andelen män som arbetar är väldigt låg.

Källa: Nordregios beräkning baserad på NSIs och Eurostat LFS justerade serier

UTBILDNINGSNIVÅ FÖR KVINNOR OCH MÄN

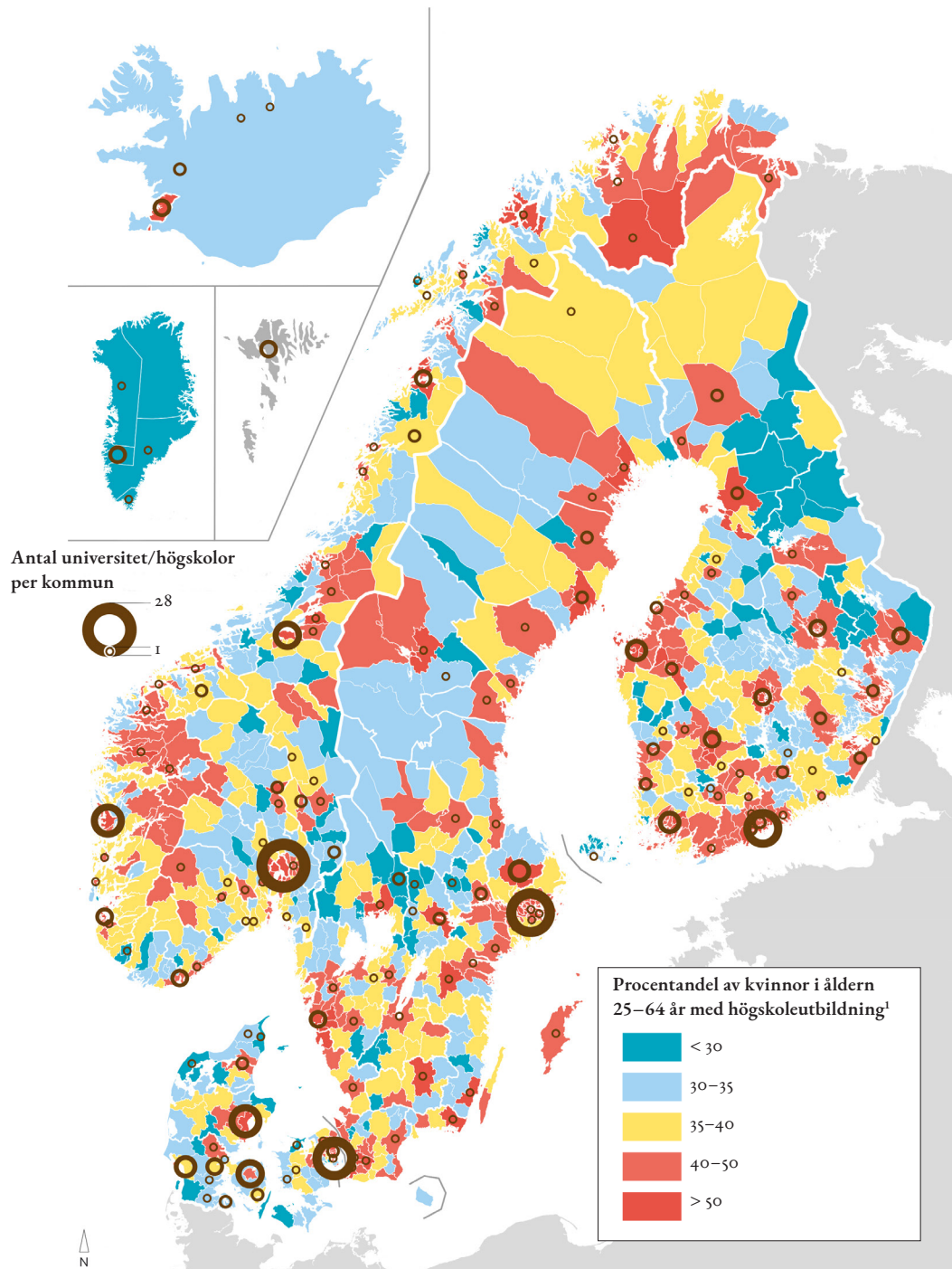
Utbildningsnivån är högre bland kvinnor än bland män i Norden. Kartan visar den procentuella skillnaden mellan könen när det gäller högskoleutbildning, nedbrutet på kommunal nivå. Här framgår att klyftan är särskilt stor i de norra delarna av Finland, Norge och Sverige. Männerna som bor i glesbygdssområdena har ofta betydligt lägre utbildning än kvinnorna. Utbildningsnivån är högst, både bland kvinnor och män, i storstadsregionerna. I glesbygd är avstånden till universitetet längre, vilket gör att många – framförallt kvinnor – flyttar. En del återvänder, medan andra blir kvar i storstäderna då det finns större utbud av arbeten som kräver högre utbildning där.

Källa: NSIs, IS:NUTS₃, GL&FI:2015

UTBILDNINGSPERSPEKTIV SAMT NIVÅ

Kartan visar tillgången till utbildningsinstitutioner i Norden. Här framgår också att kvinnors utbildningsnivå varierar beroende på bostadsort. Det går att se ett tydligt samband mellan dessa två faktorer. Andelen kvinnor med hög utbildning är större i områden där det finns tillgång till högskola eller universitet. I dessa områden har över hälften av kvinnorna mellan 25-64 år högskoleutbildning. Generellt är utbildningsnivån bland kvinnor hög i Norden, men samtidigt finns stora skillnader mellan olika orter. I Grönlands nordligaste kommun Qaasuitsup har 9 procent av kvinnorna högskoleutbildning, samma siffra i svenska Danderyd är 73 procent.

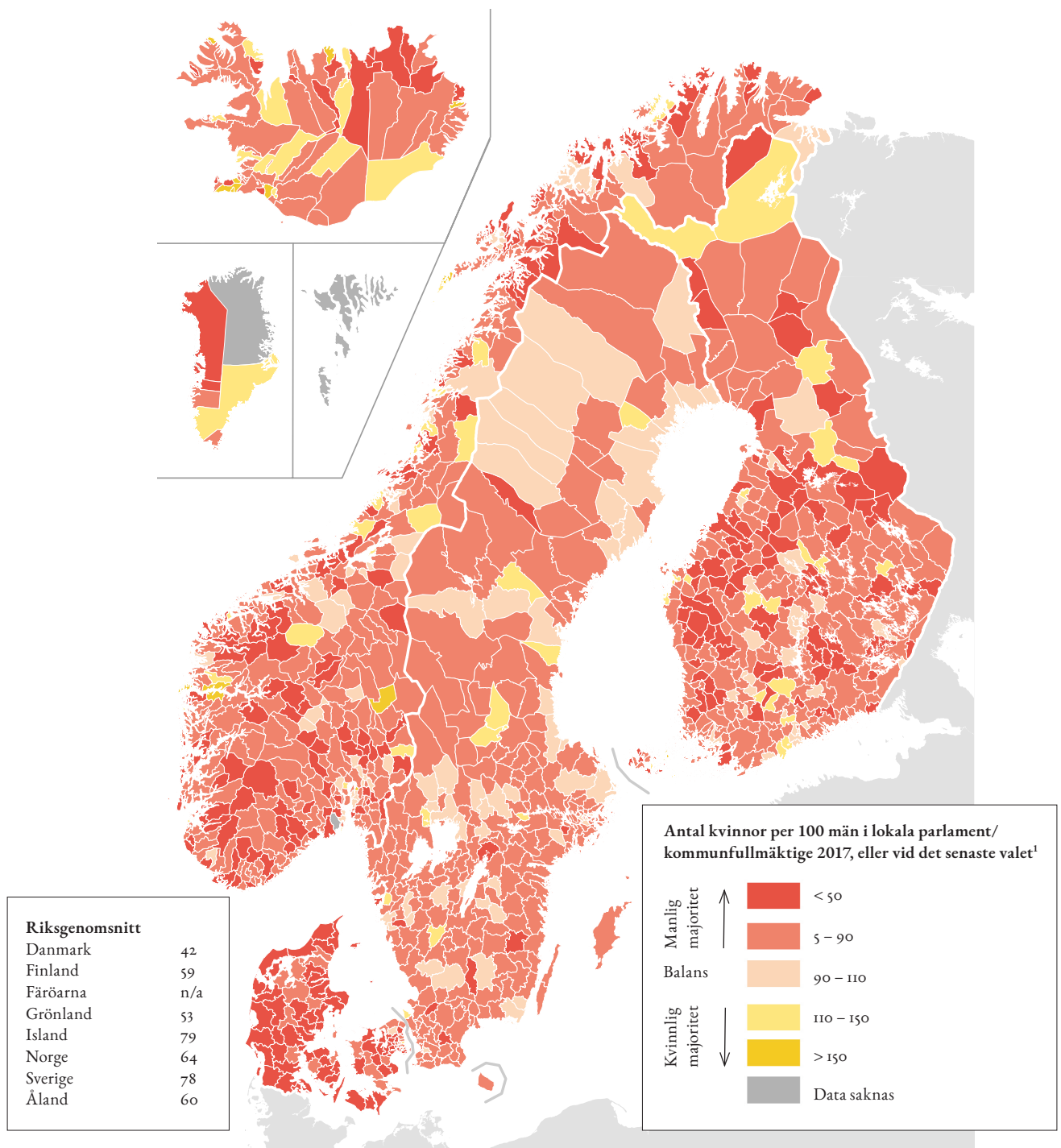

1. FI och IS: 2015, IS: Regional NUTS 3 data, NO: disaggregerade data från regional nivå
Källa: Nordregios beräkningar baserade på NSIs data från regional nivå

REPRESENTATION UTIFRÅN KÖN I KOMMUNFULLMÄKTIGE

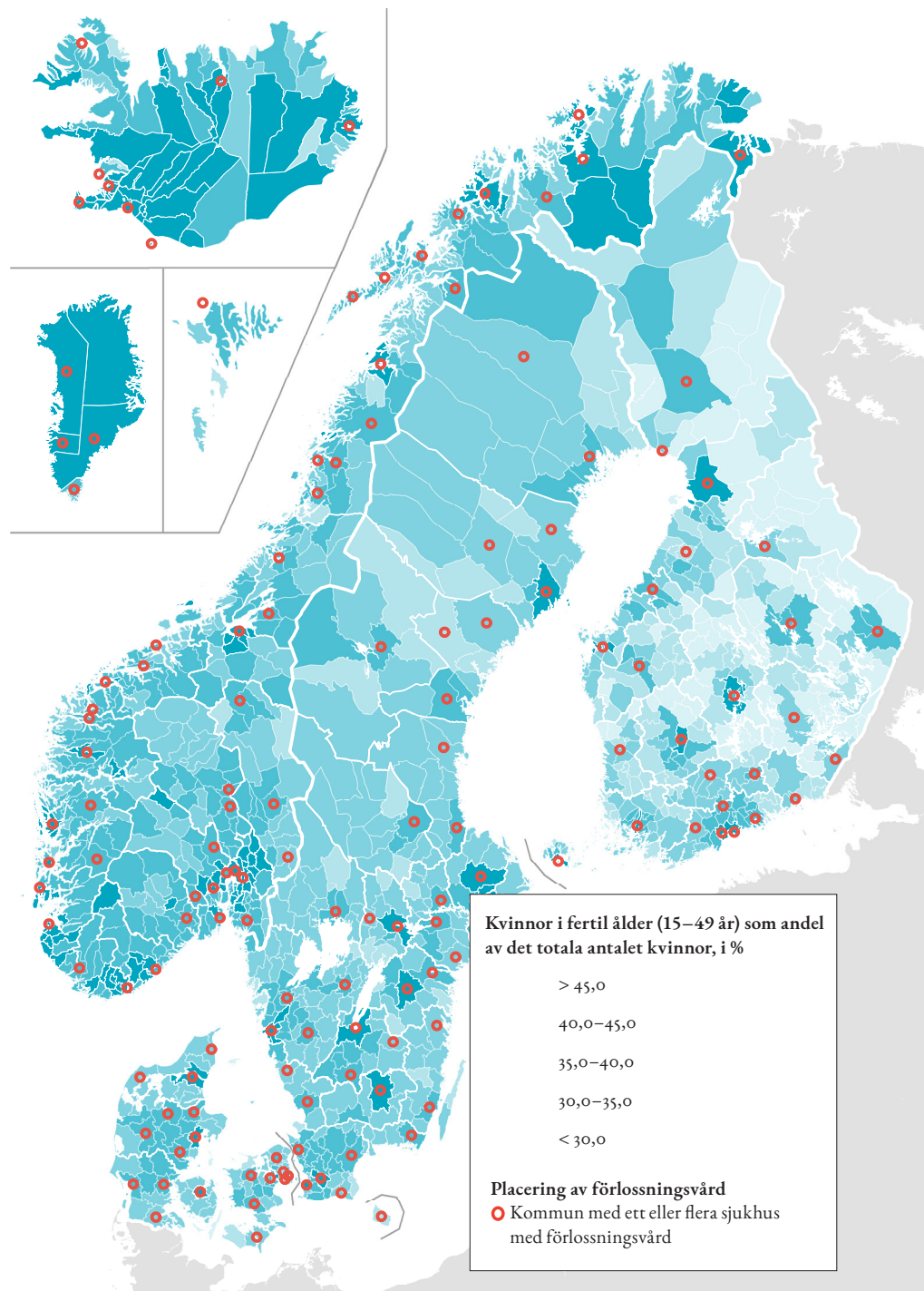
I Norden är männen fler på de beslutsfattande positionerna på kommunal nivå. Denna karta visar den sneda könsfördelningen bland kommunfullmäktigeledamöterna (2017). Här framgår hur många kvinnliga ledamöter det går per 100 män. Island och Sverige har den högsta andelen kvinnor i kommunfullmäktige, medan delar av Danmark och Finland sticker ut med högre mansdominans. Hur de politiska systemen fungerar varierar i Norden, men en gemensam nämnare är att besluten som tas på kommunal nivå är av stor betydelse för ortens utveckling. Jämställd representation i det styrande organet är därför centralt. Forskning visar att bristen på makt och inflytande är ett skäl för kvinnor att lämna bostadsorten.

1. FI: 2017, GL:2017, AX, NO:2015, IS, SE:2014, DK:2013
Källa: NSIs

TILLGÅNG TILL FÖRLOSSNINGSVÅRD

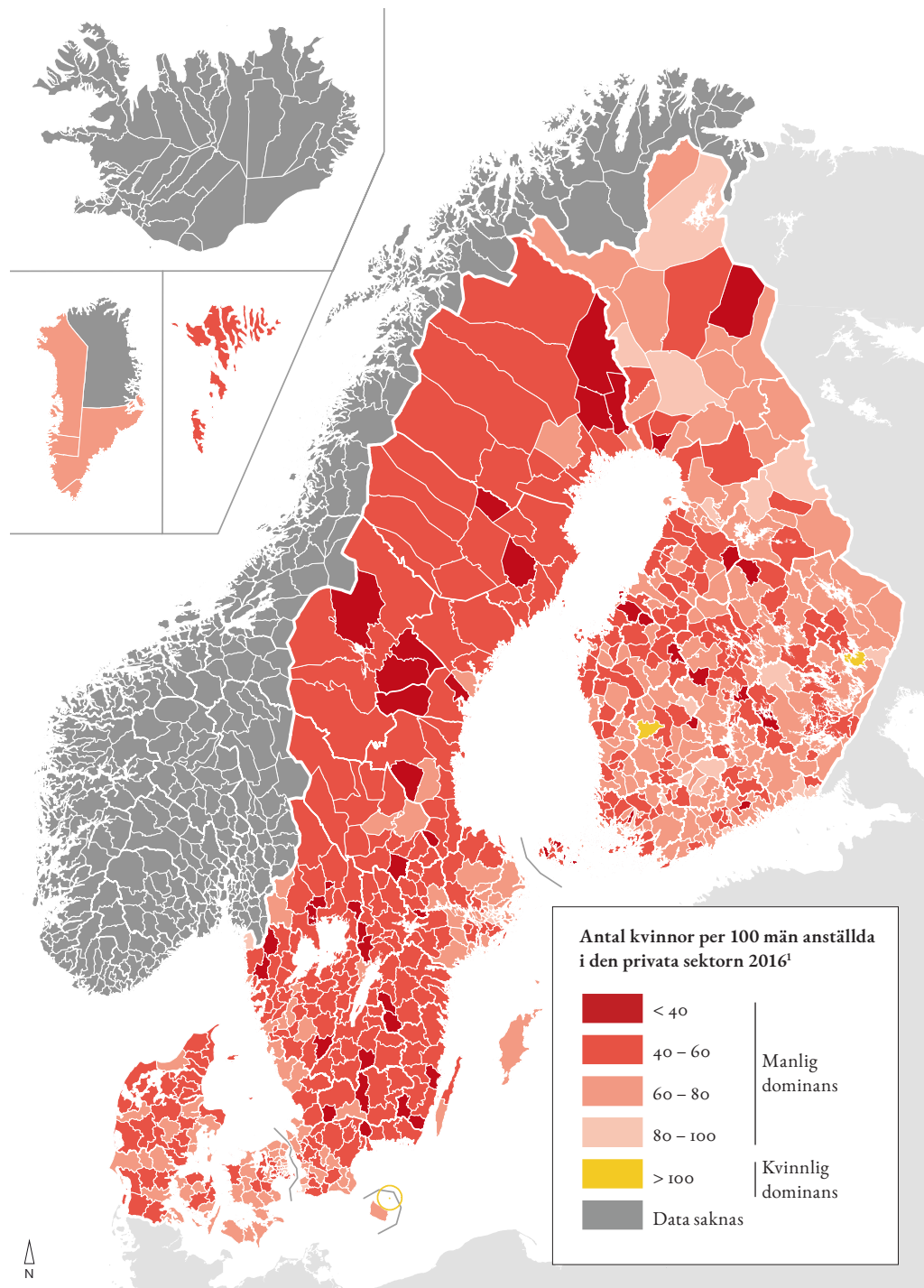
Denna karta visar alla kommuner där det finns minst ett sjukhus eller en förlossningsklinik där kvinnor födde barn under 2016. Här framgår även hur stor del av kvinnorna i respektive kommun som är i fertil ålder (15-49). I Finland, Nordnorge, norra Sverige och stora delar av Island är det långt till närmaste förlossningsklinik, trots att andelen fertila kvinnor är hög där. Avstånden kan få konsekvenser för framförallt kvinnors och barns hälsa. Om infrastrukturen runt förlossningsvården inte fungerar kan det göra att man tvekar att skaffa barn, eller flyttar vid familjebildning.

Källa: Sundhedsdatastyrelsen (DK), database of the National Institute for Health and Welfare (THL) (AX, FI), Statistics Faroe Islands, the National Board of Health (GL), Directorate of Health (IS), Norwegian Institute of Public Health, Medical birth registry and Abortion registry, FHI (NO) & the National Board of Health and Welfare (SE), NSI's

KÖNSUPPDELNING PÅ ARBETSMARKNADEN, PRIVAT ANSTÄLLDA

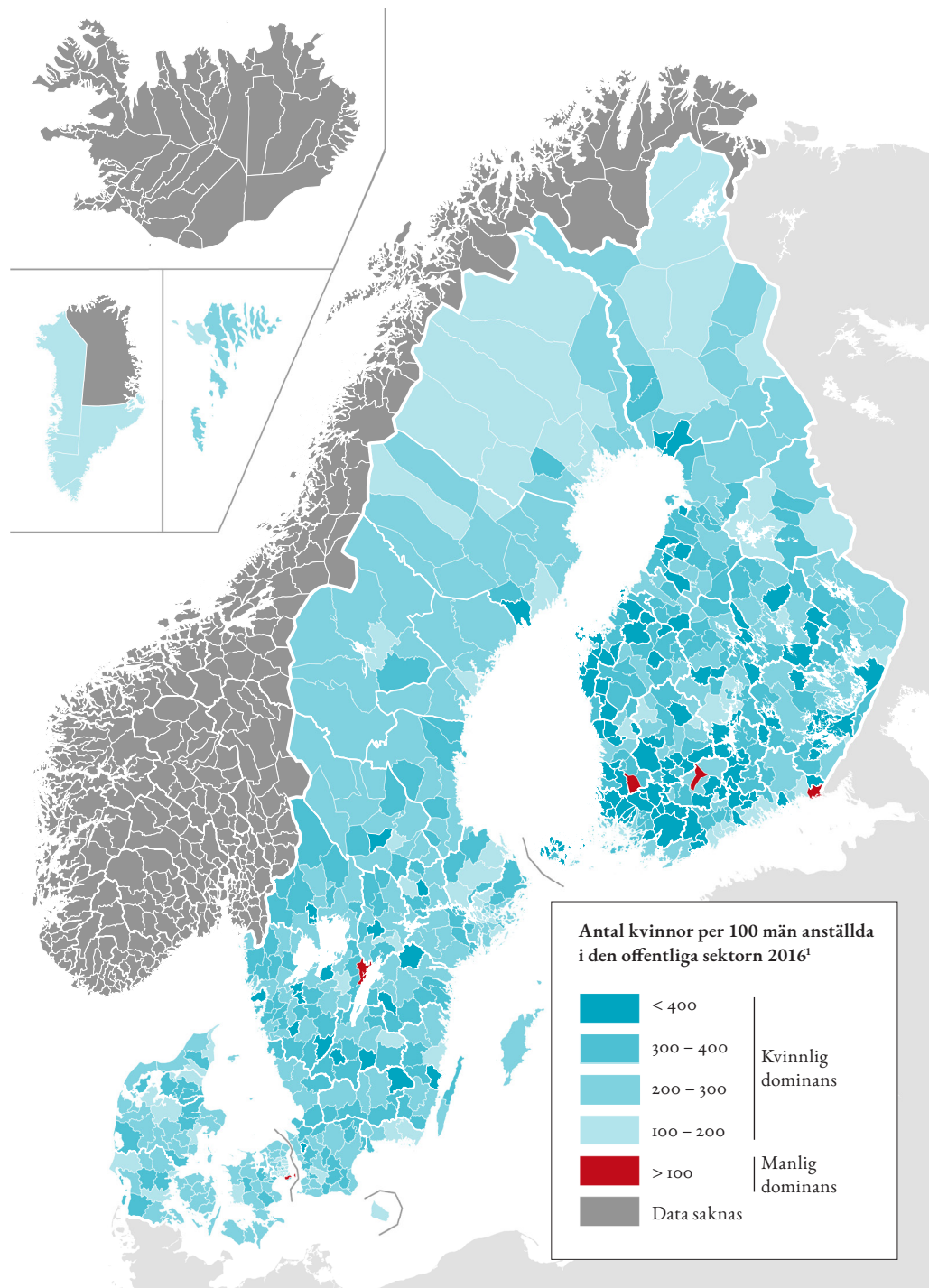
Arbetsmarknaden i Norden är könssegregerad. Majoriteten av kvinnorna arbetar inom den offentliga sektorn, medan majoriteten av männen är sysselsatta inom den privata sektorn. Denna karta visar antalet kvinnor per 100 män anställda i den privata sektorn. Här framkommer att det i både Sverige, Finland och Danmark finns en tydlig mansdominans i den privata sektorn. Det går även att utläsa att könssegregationen är större i glesbygdsområdena, särskilt i Sverige och Finland. I svenska Tornedalen, Jämtland och vissa delar av Finland arbetar det mindre än 40 kvinnor per 100 män i den privata sektorn. I storstadsregionerna runt Köpenhamn, Helsingfors och Stockholm är det bättre könsbalans.

1. 2016, förutom DK, GL, FI & AX (2015). Offentliga bolag är inte inkluderade i privat sektor.
Källa: Nordregios beräkningar baserade på NSIs

KÖNSUPPDELNING PÅ ARBETSMARKNADEN, OFFENTLIGT ANSTÄLLDA

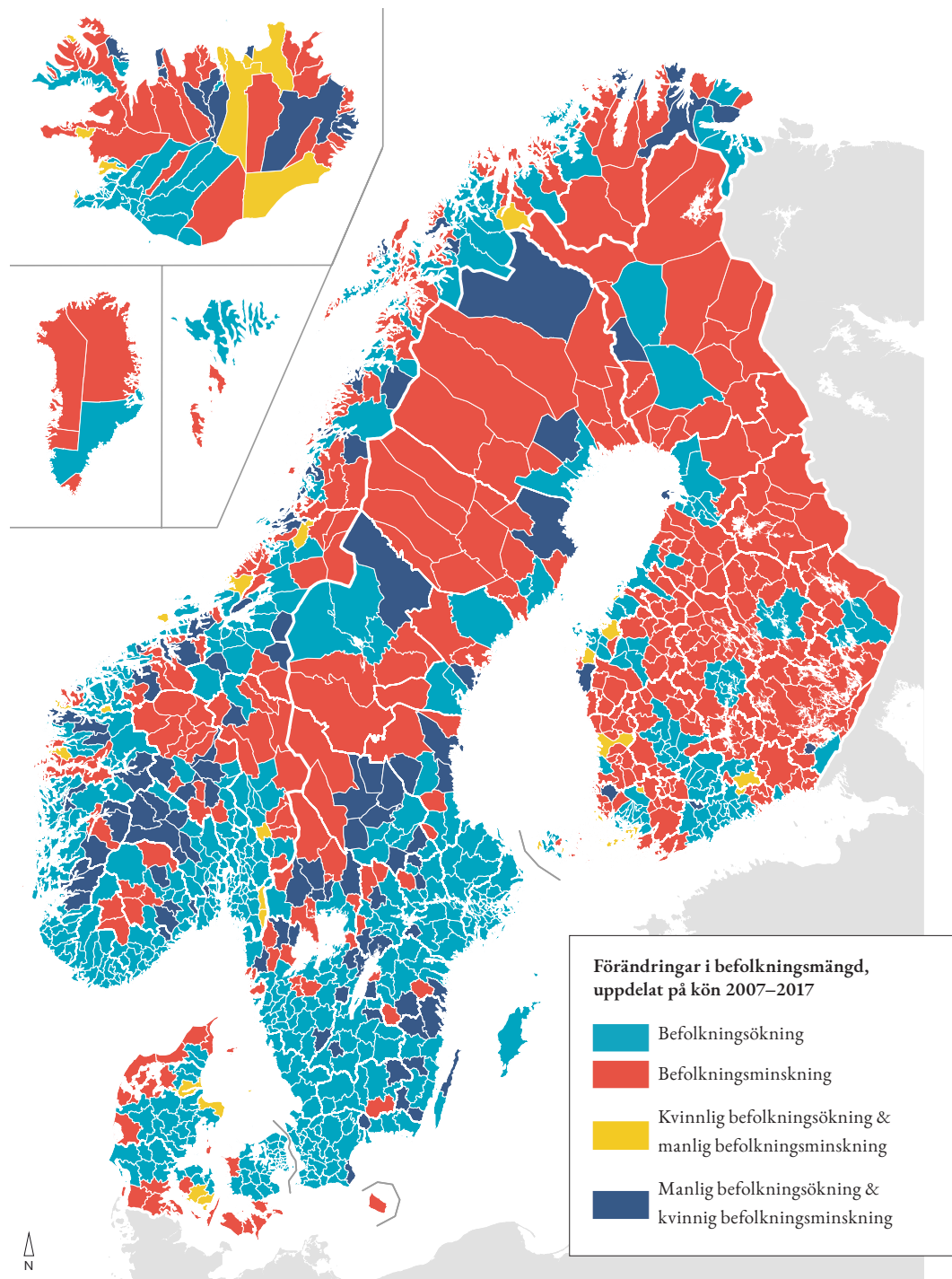
I den offentliga sektorn är det kvinnor som dominerar. Denna karta visar antalet kvinnor per 100 män anställda i den offentliga sektorn. Här framgår att könssegregeringen är mindre i storstadsregionerna. Forskning visar att kommuner där män huvudsakligen arbetar i privat sektor och kvinnor i den offentliga har högre utflyttning eftersom könssegregering leder till färre jobb­möjligheter. Färre arbets­möjligheter i glesbygd skapar också utsatthet vid nedskärningar eller flytt av verksamheter. Kvinnor och män har olika strategier för att hantera arbetslöshet. Män väljer i större utsträckning än kvinnor säsongsarbeten eller pendling över stora avstånd. Kvinnor söker sig istället till andra branscher eller flyttar till urbana områden.

1. 2016, förutom DK, GL, FI & AX (2015). Offentliga bolag är inkluderade i offentlig sektor.
Källa: Nordregios beräkningar baserade på NSIs

FÖRÄNDRINGAR I BEFOLKNINGSMÄNGD ÖVER TID

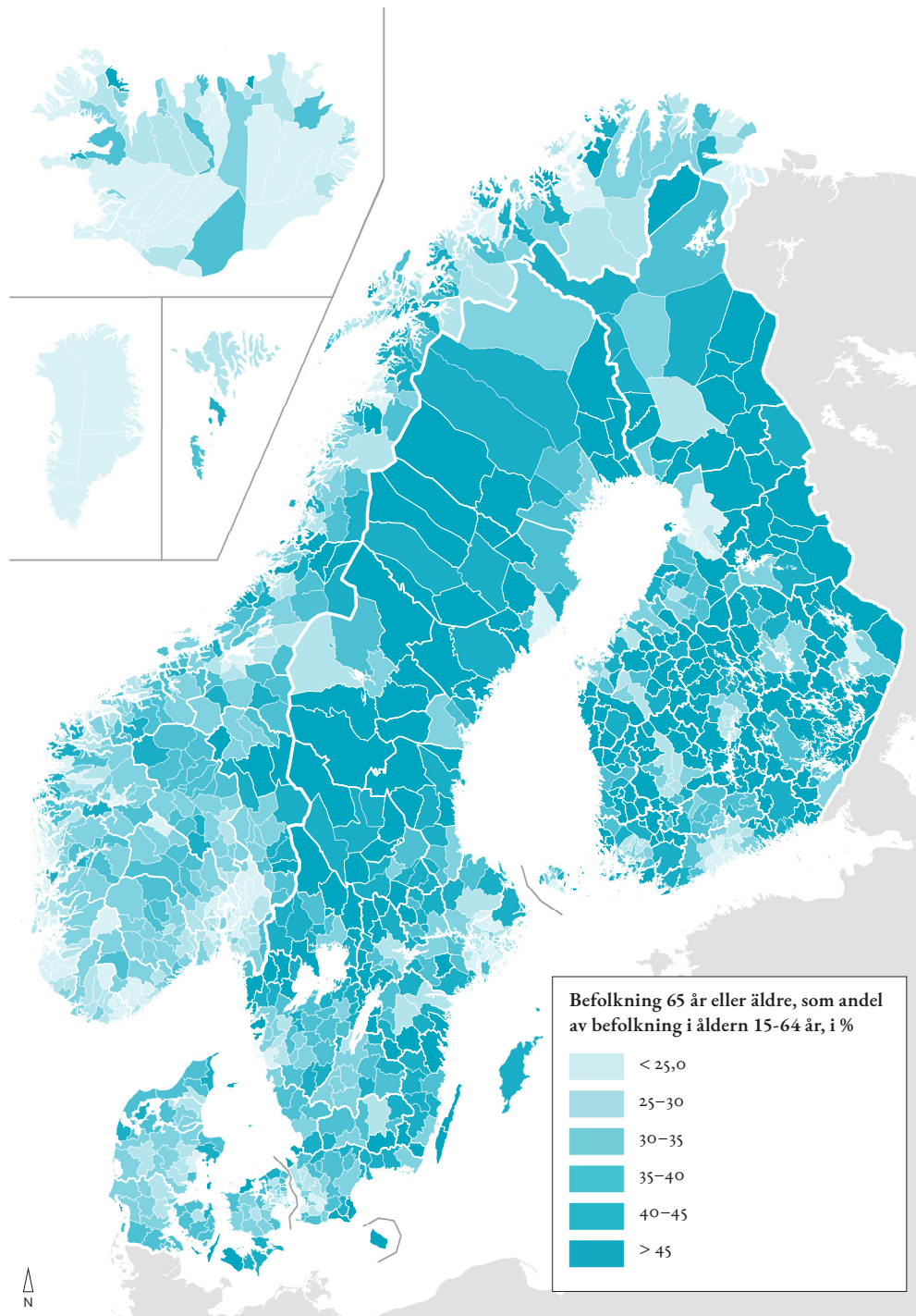
Kartan visar hur befolkningmängden i olika delar av Norden har förändrats under åren 2007-2017. Här framgår att befolkningen minskar i stora delar av Sveriges och Finlands inland, samtidigt som storstadsregionerna växer. Kartan är även uppdelad efter kön. Den mörkblå färgen visar områden där den kvinnliga delen av befolkningen minskat, medan den manliga delen ökat. Denna tendens ses särskilt i inlandskommuner i Sverige och Norge. Den gula färgen visar motsatt trend, här framgår att kommuner där kvinnorna blir fler ofta ligger i kustområden. Utbudet av arbeten är ett skäl till att män och kvinnor väljer att stanna kvar eller bosätta sig på skilda geografiska platser. Flera av de kommuner som kvinnor lämnar har en arbetsmarknad som domineras av manligt kodade jobb, inom exempelvis gruv- eller militärverksamhet.

Källa: NSIs

DEN DEMOGRAFISKA FÖRSÖRJNINGSKVOTEN

För att mäta försörjningskvoten i ett samhälle brukar man titta åldersstrukturen i befolkningen. Denna karta visar hur stor del av invånarna som är 65 år eller äldre, i förhållande till befolkningen i yrkesaktiv ålder. För att en kommun ska leva och kunna ta hand om de som är beroende av välfärden, exempelvis äldre, är det centralt att antalet yrkesaktiva bibehålls. I Norden finns en trend att befolkningen blir allt äldre. Det väcker frågan vem som ska ta hand om pensionärerna när de unga flyttar. Kartan visar att problemet är särskilt stort i glesbygdskommuner i Sverige och Finland. Forskning hävdar att en åldrande befolkning gör det svårt att upprätthålla välfärden i glesbygden. I förlängningen drabbar det kvinnor som utför mer obetalt omsorgsarbete när det offentliga inte räcker till.

Källa: NSIs

Under år 2017/2018 fick NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, i uppdrag av det svenska ordförandeskapet för Nordiska ministerrådet att ta fram ett material som synliggör kvinnor och män olika livsvillkor i Nordens glesbygdsområden och hur de påverkar förflyttningmönstren i Norden. Inom ramen för projektet producerade Nordregio, Nordiska ministerrådets institution for regionalforskning, kartor över demografiska utmaningar i Norden. Projektets resultat presenterades i en film som inledde Nordiska ministerrådets arrangemang under FN:s kvinnokommissions möte i New York år 2018.

Livsvillkor i Nordens rurala områden ur ett genusperspektiv

Kartöversikten är framtagen av NIKK, Nordisk information för kunskap om kön, som verkar på uppdrag av Nordiska ministerrådet.

Text: Ida Måwe, Göteborg 2020
nikk.no, norden.org

Copyright för samtliga kartor tillhör Nordregio och NIS
Finland för administrativa gränser.
Omslagsfoto: Yadid Levy/Norden.org

